

Téma: Proměna vkusu

Názov práce: Premena ideálu ženskej krásy vo výtvarnom umení (do začiatku novoveku)

Autor: Marianna Babjaková 413308

Vkus (angl. *taste*, franc. *goût*, nem. *Geschmack*) znamenal pôvodne zmyslové vnímanie jazykom; pociťovanie sladkej, kyslej, slanej či horkej chuti. Neskôr tento pojem dostáva iné významy, vo všeobecnosti to je schopnosť vnímať a hodnotiť umelecké diela a predmety s estetickou funkciou. Vkus nie je iba zmyslom pre pozitívne estetické, pre krásu, ale znamená aj schopnosť rozlišovať medzi krásou a škaredosťou, rozpoznať a hodnotiť aj negatívne estetické javy. Je to súbor estetických noriem, ktoré človeku umožňujú hodnotiť predmety istého druhu či istých kvalít, je teda neoddeliteľnou súčasťou procesov estetického vnímania. Estetický vkus má každý človek. Vo vkuse človeka býva mnoho rozporov, ale obsahuje aj priority, teda predstavy o „krajšom“, „menej krásnom“ a o „škaredom“. Vkus je podmienený množstvom činiteľov, ako sú napríklad, nielen primárnymi dispozíciami, ale najmä výchovou, svetovým názorom, spoločenským zaradením, životnými skúsenosťami a ostatnými vrstvami a formami estetickej skúsenosti a činnosti vôbec. Estetický vkus má určitý rozptyl, takže človek dokáže vnímať a hodnotiť aj diela vzdialených dôb a kultúr. Nie je vždy daný, v priebehu života sa mení. Vyjadrením vkusu na záver estetického vnímania je estetický súd.

Kategória vkusu bola v centre pozornosti estetiky najmä v 18. a 19. storočí. Táto súvislosť nie je náhodná. V aristokratickej spoločnosti bol vkus považovaný za vrodenuú schopnosť a výsadu vládnucich tried (*honnête homme*, resp. *fine gentleman*). Anglická vkusová škola neskôr prichádza s tým, že vkus sa dá vypestovať, získať výchovou, aj keď ešte stále túto možnosť vyhradzuje iba vyšším spoločenským triedam svojej doby. Vkus so skúsenosťou a výchovou spájajú tiež francúzsky materialisti a osvietenci, z nich najmä Diderot a Voltaire, avšak oni už vytvárajú demokratické pojatie vkusu, t.j. ako obecnej ľudskej schopnosti.

Použitá literatúra:

HENCKMANN, Wolfhart a Konrad LOTTER. *Estetický slovník*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1995, 229 s. ISBN 8020504788.

MISTRÍK, Erich. *Estetický slovník*. Bratislava: Iris, 2007, 250 s. 978-80-89256-08-2

PROKOP, Dušan a Miloš JŮZL. *Úvod do estetiky: Předmět a metody, dějiny, systém estetických kategorií a pojmu*. Praha: Panorama. 1989, 427 s. ISBN 80-7038-051-9.

Krása nikdy nebola ničím absolútnym a nemenným, ale v rôznych historických obdobiach a rôznych oblastiach sveta brala na seba odlišnú podobu. Diela výtvarných umelcov určitého historického obdobia oslavovali určitý typ ženskej krásy, niekedy to bola žena ako matka, inokedy čistá a nepoškvrnená Panna Mária alebo zmyselná Venuša. Aj keď boli ženy často vylúčené z mocenskej hierarchie či laickej alebo cirkevnej, v umení boli najopakovanejším motívom. „Cez vnímanie rôznych ideálov ženskej krásy spoznávame rôzne prístupy k svetu, rôzne vnímanie človeka, rôzne kultúrne normy. Ideál ženskej krásy nám pomôže uvedomovať si, ako hlboko siahajú rozdiely v kultúrach.“ (Mistrík, 2006, s.133)

Žena bola zobrazovaná už od počiatkov vekov. Dôkazom toho môžu byť nájdené Venuše, ktorých vek sa datuje vyše 20 000 p.n.l. Venuše sú sošky zobrazujúce ženy, so zvýraznenými pohlavnými znakmi a zanedbanými črtami tváre/hlavy a nôh. Avšak nešlo o výtvarné motívy, súviselo to skôr s kultom matky, ako ženy zabezpečujúcej „teplo rodinného krbu“ a potomstvo. No napriek tomu nám ponúkajú takmer jasnú predstavu aký bol ženský ideál pravekej ženy. Zjavná obezita figúrok naznačuje, že v období ich tvorby bola obezita jedným z kritérií na prezentáciu túžby po hojnosti a bezpečí. Tento kult bol pomerne rozšírený, čoho dôkazom nám môžu byť náleziská po celej Európe.

V starovekom Egypte sa ideál ženskej krásy postupne mení, už to nie len matka a rodička, ale takisto aj božská manželka a niekedy dokonca aj vládkyňa. Žena sa stala dôležitou súčasťou kultúry, bola často zobrazovaná na stenách chrámov alebo vo forme búst, napr. Nefertiti, Kleopatra. „Egyptania vedeli oceniť aj kyprejšie ženské tvary, tie však neboli také prehnané, ako sú na paleolitických soškách, boli to len tvary zrelých žien v plnom období plodnosti.“ (Mistrík, 2006, s.134) Ženy v starovekom Egypte používali čierny púder na riasy a čiernu alebo zelenú linku na zvýraznenie očí, používali aj meď a olovnaté rudy, aby ich pokožka pôsobila tmavšie a oslnivejšie-

V klasickom období vzostupu Atén a tak došlo k zmyselnejšiemu zobrazeniu ženy, umelci sa pokúšali zobraziť žijúcu krásu tela. V gréckej mytológii sa ženám venuje pomerne veľká pozornosť čoho dôkazom sú chrámy im zasväcované, v ktorých sa nachádzali ich nadživotné sochy. Boli to sochy zobrazujúce mladé a krásne bohyně so zmysluplným pohľadom, z ktorých výrazu bolo možno vycítiť harmóniu tela a ducha, ktorá bola pre Grékov tak dôležitá – *kalokagatia*.

„V stredoveku sa taktiež začína formovať ideál ženskej krásy ako ženy vytúženej a

nedostupnej, objekt čistej a vznešenej lásky, vyvolávajúcej túžbu, čím viac je nedostupnejšia. Neskôr sa vytvoril ideál anjelskej ženy, ktorá už nie je pokušením

k hriechu a zrade, ale cestou k spásu a prostriedkom povznesenia k Bohu.“ (Babušová, 2012, s.9) Držiteľkou týchto vlastností bola práve Panna Mária, ktorá bola každodenne vzývaná a jej obraz, maľovaný či tesaný, dostával častejšie podobu „krásnej Madony“ vycibreného štýlu s dôrazom na jej materstvo. V prípade Panny Márie pretrval námet dodnes ako symbol obetujúcej sa matky. Panna Mária nemala vyjadrovať ideál krásy svojím výzorom, no skôr duchovnými hodnotami, duchovnou čistotou a nepoškvrlenosťou. Vtedajšie ženy si často vytrhávali vlasy v oblasti čela, aby ich čelo bolo vyššie, čo bolo symbolom krásy.

V období stredoveku sa darí aj ďalšiemu dôležitému motívu a tým bola čarodejnica, žena posadnutá diablom páchajúca zlé veci, za ktoré musela byť upálená. Niektorí umelci ju zobrazovali ako mladú a prefíkanú ženu, ktorá si dokáže podmaniť srdcia mužov, iní ako starú zvráskavenú starenu, častokrát bola vyobrazená v prítomnosti diabla. Bosorky stvárňovali aj takí umelci akými boli Albrecht Dürer, Hieronymus Bosch alebo Marcantonio Raimondi.

Aj keď renesancia hlásala návrat k antike po formálnej stránke, renesanční umelci hľadali krásu nadzmyslovú, zrakom nepostihnuteľnú. „Renesančná žena okrem toho, že dbá o svoje telo, používa kozmetiku, diktuje módu, pričom nezabúda rozvíjať ducha, venuje sa maľbe. Na obrazoch maliari zobrazujú krásu nahého ženského tela, podrobenej kanónu harmónie, proporčnosti a uhladenosti.“ (Eco, 2005, s. 161 - 198) Na väčšine renesančných obrazoch je mladá nahá Venuša s dlhým plavými vlasmi, pokojne si ležiaca na lúke alebo umiestnená na lôžko, vždy uvedomujúca si krásu svojho tela. Takáto Venuša bola zvečnená na plátno umelcami ako bol Tizian, Giorgione, Botticelli alebo Vecchio. V Taliansku boli symbolom ženskej krásy blond vlasy, už v tom čase si ich ženy často odfarbovali a dlho sedeli na slnku, aby k nim prišli.

„Figúra ženy ako námet bola vždy zrkadlom, v ňom sa odráža kultúra doby, jej morálka a jej duch.“ (Kšica, 2007, s. 103) Ženy to nemali v dejinách ľahké a ich spoločenské postavenie sa menilo rovnako rýchlo ako spôsob ich zobrazovania v dejinách umenia. Keďže bola žena najčastejšie sa vyskytujúcim motívom, dokážeme si vytvoriť mienku u dobovej situácii, o jej postavení v rodine, v spoločnosti, o oblečení, o účesoch aké sa vtedy nosili.

Použitá literatúra:

MISTRÍK, Erich: *Kultúra ako emócia. Multikultúrna zbierka esejí, nielen o „nás“*. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2006. ISBN 80-89008-22-4, s. 131-146

ECO, Umberto: *Dejiny krásy*. Praha : Argo, 2005. 439 s. ISBN 80-7203-677-7

KŠICA, Miroslav et al.: *Žena v pravěkému umění. Moravské nálezy v euroasijském kontextu. Třicet tisíciletí reality a abstrakce mateřských božstev*. Brno : Moravskoslezská akademie pro vědu, kulturu a umění, 2007, 175 s. Bez ISBN

BABUŠOVÁ, Mária: *Obraz ženy v súčasnom výtvarnom umení (bakalárska práca)*. Nitra. Univerzita Konštantína Filozofa. 2012. 45 s.

PENG, E.: *History of What Society Viewed as Women Beauty*. slideshare.net, [cit. 1.1.2013].

Dostupné): <http://www.slideshare.net/emilypeng1/history-of-what-society-viewed-as-women-beauty-8005550>